

Suomen ja viron *kyl(lä)/küll* ja kieltolauseen sanajärjestys

AULI HAKULINEN, LEELO KEEVALLIK

Helsingin yliopisto, Linköpingin yliopisto

Tiivistelmä. Sana *kyl(lä)/küll* liittyy sekä viron että suomen kielessä yleensä myöntämiseen, mutta tässä artikkelissa tutkimme sen käyttöä kielteisissä lausumissa. Kysymme, miksi näiden lausumien sanajärjestys vaihtelee sekä kummankin kielen sisällä että vertailtaessa kieliä toisiinsa ja mitä se mahdollisesti kertoo sanojen *kyl(lä)/küll* funktioista. Vuorovaikutuslingvistiikan menetelmien avulla selviää, että suomessa kieltoverbi voi olla lausuman alussa ja joskus etäälläkin *kyl(lä)*-sanasta, kun taas virossa sekä kieltosana että *küll* pysyttelevät lähellä pääverbiä eli verbin kieltosanaan liittyvää konnegatiivimuotoa. Suomeen on kehittynyt *kyllä*-sanan episteeminen lausumanloppuinen käyttö, virossa puolestaan saadaan lausuman alun fokukseen nostettu elementti *küll*-sanalla kontrastoiduksi. Pyrimme näyttämään, että suomen ja viron sanojen *kyl(lä)/küll* yhteinen toiminta-alue on pienehkö; se rajoittuu melkein yksinomaan myönnyttävään konstruktion. Viron *küll*-sanan tehtävänä on ennen muuta kontrastin luominen, kun taas suomen *kyllä*-sanaa käytetään varsinkin episteemisuuden ja faktuaalisuuden merkityksessä. Suomen vapaampi sanajärjestys saa aikaan sen, että kielteisillä *kyllä*-lausumilla on vielä hienojakoisempi tehtävä: kun *kyllä* on lausuman lopussa, se tulkitaan edellistä vuoroa oikaisevaksi eikä kiistäväksi.

Avainsanat: kontrastiivinen syntaksi; kieltö; sanajärjestys; adverbisyntaksi; vuorovaikutuslingvistiikka; episteeminen partikkeli

1. Johdanto

Tässä artikkelissa kuvaamme kieltolauseissa esiintyviä suomen ja viron adverbeja/partikkeleita *kyl(lä)/küll* lähinnä niiden lauseaseman ja funktion kannalta. Kyseisten sanojen leksikaalista merkitystä on ollut hankala määrittää, koska ne voivat esiintyä vaihtoehtoisesti useammassa kuin yhdessä paikassa lausumaa ja niiden funktio ja vaikutus lausuman merkitykseen vaihtelevat sen mukaan, missä ne sijaitsevat. Helppo ratkaisu on aiemmin ollut puhua yleistäen niiden ”korostavasta” tehtävästä. Monipuolisemman selityksen löytämiseksi olemme analysoineet vuo-roja ja sekvenssejä, joissa niitä erilaisissa keskustelutilanteissa esiintyy. Sanojen etymologia näkyy adverbeista *kylliksi*, *küllalt* sekä adjektiiveista *kylläinen*, *küllane*, *külluslik*.¹ Nyt tutkimamme sanan *kyl(lä)/küll* sanaluokka-asema keskustelupuheessa (partikkeli vai adverbi) on häilyvä; kielteisissä lausumissa *kyl(lä)* ja *küll* ovat selvemmin tulkittavissa adverbeiksi – virossa varmemmin kuin suomessa. Yhteisestä etymologiasta huolimatta näitä sanoja käytetään suomessa ja virossa syntaktisesti ja pragmaattisesti eri tavoin (suomen kielen *kyllä*-sanan käyttöä keskustelussa on aiemmin kuvannut Hakulinen (2001)). Myös kieltosana on suomessa ja virossa kehittynyt hieman eri suuntiin. Virossa *ei* on selvemmin tulkittavissa taipumattomaksi partikkeliksi, suomessa sana on (apu)verbi, jolla on jäljellä vain osittainen persoonataivutus mutta ei esimerkiksi tempustaivutusta.² Nimenomaan adverbien ja partikkelien syntaksi toimii kielissämme varsin eri tavoin, eivätkä aiemmat kirjakieleen perustuvat kontrastiiviset tutkimukset ole sitä juuri käsitelleet (Tael 1988; Huumo 1993; 1994; 2002). Sikäli meidän lähestymistapamme on jossain määrin uusi; lisäksi rajoitumme käytännössä vain kiellon ja sanojen *kyl(lä)/küll* keskinäisen järjestyksen tarkasteluun emmekä pyri esittämään kaiken kattavia sanajärjestysmalleja. Aikaisemmin (Keevallik &

¹ Substantiivina sanan *kyllä* merkitys on ’yltäkylläisyys, runsaus, riittävyys, rikkaus’, esim. *syö kyllänsä* ’kylliksi’ (SSA I: 462).

² Tosin viron taipumaton *ei* on tulkittu adverbiksi tai verbiksi, ks. esim. Huumo 1993. Suomen kieltoisanan sanaluokka-asemasta ks. Laitinen 2004; Hakulinen 2012.

Hakulinen, tulossa) olemme käsitelleet kontrastiivisesti *kyl(lä)/küll*-sanojen sisältämiä myönteisiä responsiivisia vuoroja: sekä vastauksia kysymyksiin että ns. toisia kannanottoja. Tämän tutkimuksen kohteena ovat vuorot, joissa *kyl(lä)/küll* ja kieltosana *ei* esiintyvät samassa syntaktisessa kokonaisuudessa, lausumassa³.

Se, että myönteisenä vastauspartikkelina käytetty *kyllä*-sana voi suomessa esiintyä myös kieltolauseessa, herättää aidon tutkimuskysymyksen: voidaanko samassa lausumassa näin ollen esittää polaaraisesti vastakkaiset näkökannat? Myös pitemmät *kyl(lä)*-alkuiset vastausvuorot indeksoivat suomessa useimmiten myönteistä vastausta kysymykseen tai edellisen vuoron kanssa samanmielistä kannanottoa (esim. 1a). Onko oletettava, että *kyllä*-sanalla on jokin toisenlainen funktio, kun se sijaitsee kieltolauseessa? Vaikka virossa *küll* ei ole kehittynyt erilliseksi vastauspartikkeliksi, se on kuitenkin usein myönteisen vastausformaatin osa (Keevallik 2009a), kuten *on küll* esimerkissä (1b), joten tutkimuskysymyksemme koskee yhtä hyvin myös viroa.

Sanajärjestyksen kannalta on huomattava, että *kyllä* on suomessa tyypillisesti vastauksen alussa, viron *küll* taas verbin jäljessä:

(1a) sm.

S: onkohan Matti Holkeri tavattavissa,

V: **kyllä** tässä oli mutta nyt piipahti tuohon pankille

(1b) vir.

E: tere kas: Pille on kodus. ‘Päivää, onko Pille [etunimi] kotona?’

X: eeee, on **kü**ll.

Aikaisemmin ovat suomen ja viron kielteistä sanajärjestyksestä käsitelleet kontrastiivisesti Uuspõld (1983) ja Huumo (1993), molemmat kirjoitetun kielen kannalta. Oikopäätä saatoimme havaita, että vapaata keskustelupuhetta edustavassa aineistossamme kuvio on pitkälti samanlainen: virossa verbi ja *ei* sijaitsevat yleensä lähempänä toisiaan kuin suomessa.

³ Emme käsittele tapauksia, joissa vuoronalkuinen *ei* on lausuman ulkopuolella. Jätämme syrjään myös viron kieltosanaksi kehittyneen adverbin *mitte*, jolla on oma sanajärjestyksensä ja tehtävänsä.

Kieltosana on virossa tyypillisesti heti verbin edellä (*Ma ei tule homme* ‘En tule huomenna’), kun taas suomessa niiden väliin voi tulla yksi tai useampi muu sana (*Ei sitä paljo muuta voits toivoo kyl*). Seuraavassa yritämme selvittää tarkemmin, miten *kyl(lä)/küll* ja *ei* sijoittuvat suhteessa toisiinsa ja lausuman muihin elementteihin erityyppisiä toimintoja toteuttavissa vuoroissa. Pohdimme, mitä merkityksiä eri sanajärjestyksiin missäkin sekventiaalisessa asemassa mahdollisesti liittyy. Sanajärjestyksen kannalta puhutusta aineistosta löytyneet yhdistelmät voidaan jakaa taulukossa 1 esitettäviin ryhmiin:

TAULUKKO 1. Suomen ja virokielten *kyl(lä)/küll*-lausumien sanajärjestykset

suomi	viro	vastaavuus
I (X +) <i>ei</i> , <i>e-n</i> + V + <i>kyl(lä)</i>	I X + <i>ei</i> + V (+ X) + <i>küll</i> + muu	sama
II <i>ei</i> + X + <i>kyl(lä)</i> #	II <i>ei</i> + V + <i>küll</i> # (+ muu)	sama
III <i>ei</i> + V + <i>kyl(lä)</i> + Y	III X/Y + <i>küll</i> + <i>ei</i> + V + muu	eri
IV X + <i>ei</i> + <i>kyl(lä)</i> + Y	∅	eri

V = finiittiverbi, X = yksi tai useampi substantiivilauseke, virossa myös infinitiivi, Y = adverbiaali

Taulukosta näkyy, että suomessa kielto on aina ennen *kyl(lä)*-sanaa, kun taas virossa päinvastainenkin on mahdollista (muotti III). Suomessa lausumanalkuinen kieltosana on varsin yleinen, virossa muotti II on erittäin harvinainen. Aiemmista puhutun kielen sanajärjestyksen tutkimuksista (esim. Lindström 2000: 194, 2005, jossa kaikki adverbis on sijoitettu kategoriaan X tai jätetään partikkeleina analysoimatta, esim. Lindström 2007: 228) poiketen rajoitumme tässä lähinnä kolmen elementin – *kyllä*, *ei*, V – yhdistelmiin ja yritämme löytää näiden sanajärjestysvaihtoehtoista kontrastoitavissa olevia muotteja.⁴

⁴ Iso suomen kielioppi (VISK § 795) luokittelee puheessa käytetyt partikkelit alakategorioihin “alkuasemaiset, liikkuvat, määritteet” mutta ei esitä tarkempia kuvauksia yksittäisten “liikkuvien” partikkeleiden vaihtoehtoisista sijainneista.

Tässä artikkelissa pyrimme ennen muuta selittämään *kyl(lä)/küll-*sanojen käyttöä, ja siksi tarkastelemme paitsi sanajärjestysvaihtoehtoja myös sitä, minkälaisia puhetoimintoja ne lausumat edustavat, joissa *kyllä/küll* esiintyvät. Tarkoituksenamme on edistää näiden kahden kielen sanajärjestyksen vertailevaa tutkimista ja osoittaa, miten viro ja suomi eroavat toisistaan pragmaattisesti.

2. Aineisto ja metodi

Aineistonamme on spontaaneissa puhetilanteissa käytyjä keskusteluja. Suomen aineisto on peräisin Helsingin yliopiston Suomen, suomalais-ugrilaisten kielten ja pohjoismaisten kielten laitoksen keskusteluarkistosta.⁵ Se käsittää vuodesta 1988 alkaen tallennettuja puhelin- ja kasvokkaisia keskusteluja sekä arki- että institutionaalisista tilanteista.

Kyl(lä) on puhutun suomen kielen yleisimpiä sanoja. Kirjoitetusta kielestä kootussa Parole-korpuksessa se on 116:nneksi yleisin, mutta Turun yliopiston suomen ja suomalais-ugrilaisten kielten laitoksen Arkisyn-korpuksessa *kyl(lä)* on sanojen yleisyysindeksissä 24. sijalla. Kieltolauseissa *kyl(lä)* ei kuitenkaan ole erityisen yleinen, mikä selittynee sanan vahvasti affirmatiivisella merkityksellä. (Tässä aineistossa oli vain 66 kielteistä esimerkkiä, kun myönteisiä *kyl(lä)*-tapauksia oli yli kolme kertaa enemmän.) Toisaalta esimerkkien vähyys on odotuksenmukaista, kun tiedetään, että lauseista on kirjoitetussa tekstissäkin kielteisiä vain n. 10 % (ks. Hakulinen & Karlsson & Vilkuna 1980).

Viron aineisto on osin peräisin LK:n vuodesta 1998 alkaen luomasta kokoelmasta; siihen kuuluu puhelinkeskusteluja (324), sekä institutionaalisia että perheenjäsenten ja ystävien välisiä. Kasvokkaiskeskusteluissa on myös videoituja arkitilanteita; lisäksi on käytetty Tarton yliopistossa koottua puhutun viron aineistoa useanlaisista tilanteista.⁶ Tarton korpuksessa *küll* on arkipuheessa sijalla 36 ja institutionaalisissa

⁵ www.helsinki.fi/hum/skl/tutkimus/kesk_arkisto.htm

⁶ Suulise eesti keele korpus. <http://www.cl.ut.ee/suuline1/suulisekorpus/index.php?lang=en> (27.9.2016).

keskusteluissa sijalla 51 (Hennoste ym. 2000: 275-283). Tässä on käsitelty kaikkiaan 91 tapausta, joista 80 kuuluivat muottiin III, 9 muottiin I ja vain 2 muottiin II. (Samassa aineistossa oli myönteisiä *küll*-lausumia n. 130.) *Küll*-partikkelia käytetään siis myös kielteisissä lausumissa – miten, sitä pyrimme seuraavassa kuvaamaan.

Tässä tutkimuksessa käytämme empiiristä “mikroanalyttistä” menetelmää, joka perustuu keskustelunanalyysiin (*conversation analysis*, ks. esim. Sacks 1992), erityisesti siihen suuntaukseen, jota on viime vuosina nimitetty vuorovaikutuslingvistiikaksi (Selting & Couper-Kuhlen 2001, 2010; Laury ym. 2014). Näille metodeille on ominaista, että tutkittavaa ilmiötä tai kielenainesta tarkastellaan aina keskustelukontekstissa; nyt tarkastelun kohteena ovat sanajärjestysvaihtoehdoista eristetyt “muotit”. Sen sijaan että tulkittaisiin intuition avulla yksittäisiä (itse keksittyjä) lausumia, analyysi nojaa vuorovaikutuksen osapuolten toiminnan tulkitsemiseen. Etenkin partikkelien funktioiden eristämisessä tämä metodi on lupaavin. Etukäteen tai kylmiltään ei voi tietää, miten jokin yksityiskohta vaikuttaa kokonaisuuteen – tässä tapauksessa se, mitä muuta sellaisessa lausumassa on, mihin *kyl(lä)/küll* sijoittuu.

Useat aikaisemmat mm. suomea ja ruotsia koskeneet tutkimukset ovat näyttäneet, miten syntaksi heijastuu konkreettisina järjestysvaihtoehtoina puheessa (esim. Hakulinen & Sorjonen 2009; Wide 2014). Metodia on aikaisemmin sovellettu suomen ja viron keskinäiseen vertailuun vain yhdessä *kule/kuule*-partikkelia koskevassa artikkelissa (Hakulinen ym. 2003). Siitä jo kävi ilmi, miten vuorovaikutuslingvistinen, funktionaalinen analyysi edellyttää *kontekstin* käsitteen laajentamista. Konteksti ulottuu yksittäisestä lausumasta ja vuorosta aina sekvenssiin eli puheenvuorojen jaksoon, jonka osana tarkasteltava lausuma ja vuoro esiintyvät. Seuraavassa käytämme keskustelunanalyysistä peräisin olevaa puheenvuorojen jaottelua aloittaviin ja reaktiivisiin vuoroihin. Edellisellä, ns. *etujäsenellä* puhuja avaa uuden toiminnon, *jälkijäsenen* tuotava puhuja reagoi tai ottaa kantaa johonkin edellä esitettyyn. Tällaista vuorojen muodostamaa paria on kutsuttu *vieruspariksi* (engl *adjacency pair*). Vuorojen jaottelu tällä tavoin ei ole varsinkaan pitemmissä

puhejaksoissa eli sekvensseissä aina yksiselitteistä, kuten seuraavasta tulemme huomaamaan. Kysymys ja vastaus muodostavat prototyyppisen vierusparin. Polaarinen kysymys tarjoaa kaksi vastausvaihtoehtoa: myönteisen ja kielteisen. Kirjallisuudessa (Tainio 1998) on tullut lähes oletusarvoksi, että vastauksista myönteinen on preferoitu (*preferred*) eli odotuksenmukaisempi, kielteinen taas preferoimaton (*dispreferred*). Tilanne ei kuitenkaan aina ole näin selvästi kahtiajakoinen. Kontekstista viime kädessä riippuu, miten vahvasti jompikumpi vaihtoehdoista on odotuksenmukainen. On empiirinen kysymys, mitkä kysymyksen yksityiskohdat johtavat tiettyyn odotukseen.

Aloitamme tarkastelun kahdesta muotista, jotka ovat virossa ja suomessa sekä sanajärjestykseltään että pitkälti käytöltäänkin samanlaiset, ja etenemme sitten kohti eroavuuksia. Kahdessa ensimmäisessä alaluvussa on kyse samasta muotista (muotit I – II). Seuraavissa alaluvuissa joudumme kuitenkin lähtemään liikkeelle funktionaalisista kategoriosta (vastaus polaariseen kysymykseen, aloittavat ja reaktiiviset vuorot/toiminnot), jotta saisimme kielten väliset erot selvemmin näkyviin.

3. Samanlainen myönnyttelevä käyttö (muotti I)

Ensimmäinen muoteista (X+) *ei/en* + V + *kyl(lä)/küll* (+ virossa muu) on myös funktioltaan samanlainen suomessa ja virossa. Sitä käytetään etujäsenenä sekä (myönnyttelevänä) kommenttina omaan aiempaan lausumaan.

Suomessa kielteisenä etujäsenenä on tyypillisesti jokin omaa havaintoa, kokemusta tai tietoa selostava ilmaus. Lause alkaa teemalla, joka on fokuksessa; teemana voi tunnusmerkittävästi olla subjekti (2a) tai teemapaikalle sijoittunut objekti (2b-c). Kieltolause kertoo jostakin, mitä teeman ilmaisemassa tarkoitteessa ei ole tai mitä sille ei ole tehty. Lausumat voivat esimerkiksi kontrastoida, nostaa esiin yksittäisen jäsenen jostain ajatellusta tai esille nousseesta listasta. Niinpä esimerkissä (2a) terveydenhoitaja (T) kontrolloi raskaana olevan äidin vointia eri kannoilta ja nostaa nyt (r. 4) esiin painon; tapauksessa (2b) terveydenhoitaja

mainitsee runsaan makkaran syönnin, jolloin potilas (P) nostaa teemaksi voin, josta hän kertoo luopuneensa. Katkelmassa (2c), jossa puheena on Veeran vastasyntyneiden koiranpentujen vointi, hän nostaa laumasta esiin yhden pennuista, Pekan, josta hän ei halua luopua.

(2a) Paino noussu (t1187)

01 T: Sitte sä voisit kavuta tuonne.

02 T: Katon tuon veren.

03 (1.0)

04 T: Paino ei oo kyllä sulla noussu että (.) [et oo kerenny]

05 Ä: [mulla on hir-]

06 T: varmaan .hhh ihmeemmin ees syömään. .hhh

(2b) Voita (t1192)

01 T: jos makkaraa on tottunu syömään paljon

02 ni kyllä sitä (0.6) sitte

03 pitä[s vähentää.]

04 P: [no kyllä sitä tiet]ysti,

[8 riviä poistettu]

13 P: voita **en** o kyllä syöny °enää°.

(2c) En myy Pekkaa (Sg 124)

01 Veera: Et mut kyl ne tuolt' tukevasti ettujaloilleen nousee.=

02 Senni: =Niin niin jooh. @vo:i v[itsi.@ mm. no ne o< huomenna,

03 Veera: [°Mm.°

04 Veera: Ja si[t-,

05 Senni: [viikon.

06 Veera: J' sit Pekkaa **en** kyllä myy mikkään. Se on [tosi kaunis

07 Senni: [Et vai.

Kaikissa näissä tapauksissa sana *kyllä* sitoo lausuman edeltävään kontekstiin, osoittaa sen relevanssin meneillään olevalle keskustelulle. Esimerkeissä (2a) ja (2c) kieltolausuman esittänyt puhuja jatkaakin esittämällä asiointilalle selityksen tai perustelun. Esimerkissä (2b) potilas palaa aiemmin puheena olleeseen aiheeseen, rasvan syömiseen, ja merkitsee palaamisensa *kyllä*-sanalla.

Virossa on sanajärjestyksen kannalta samanlaista käyttöä: kontrastia joko edellä mainitun tai jonkin implisiittisen väitteen suhteen (vrt.

suom. *voita en ole syönyt, *muuta olen**). Finiittiverbin jäljessä olevaa *kiüll*-sanaa tuntuu käytettävän juuri etujäsenenä olevissa konstruktioissa sekä myönteisissä että kielteisissä lausumissa. Tämä käyttö on laajemman argumentoivan diskurssin osana, kun jotakin seikkaa pohditaan eri kannoilta.

Tällainen sanajärjestys voi saada myös konsessiivisen, myönnyttävän tulkinnan, kuten katkelmassa (3a). Ragne kertoo ystävälleen Pillelle hakevansa työtä musiikinopettajana. Katkelma on keskeltä monologia, Ragne käy oikeastaan dialogia itsensä kanssa. Tässäkin katkelmassa *kiüll* on kieltosanaa seuraavan finiittiverbin jäljessä. Vuoron aluksi hän esittää uutisen, mitä seuraa sana *aga* ‘mutta’ (r. 2), joka ennakoi tarjolla olevaan työpaikkaan liittyvää ongelmaa. Viimsin kunta etsii lastentarhanopettajaa, eikä sinne olisi Tallinnasta liian pitkä työmatka. Toisaalta hän vaikuttaa työpaikan suhteen skeptiseltä ja ennakoi kontrastia sanalla *aga* (r. 2, 5). Kielteinen väite, jonka todenmukaisuutta korostaa *kiüll* (r. 3), jää ainoaksi Ragnen esittämäksi positiiviseksi näkökohdaksi Viimsissä olevasta työpaikasta.

(3a) Kasvataja (P6 A2)

- 01 Ragne: õpetajate le:hes oli: - .h oli nüüd et Viimsi
 02 tahab lasteaeda. (.) .h aga:- noh
 03 Viimsi ei ole **kiüll** kaugel.
 04 Pille: mhmh,
 05 Ragne: aga: noh mai tea. (.) ma ise mõt- ku-
 06 mõtsin ka sellist nad tavad tavalist kasvatajat.
 07 mitte muusikakasvatajat.⁷

Pille reagoi Ragnen väitteeseen minimimuotoisella jatkajalla (r. 4), joka käsittelee edellistä vuoroa keskeneräisenä. Mutta Ragne jatkaakin myönteisellä väitteellä, mikä osoittaa, että ennakoitu ongelma on vielä ilmi lausumatta. Paljon jää implisiittiseksi (esim. r. 5 *aga noh mai tea* ‘mutta,

⁷ ‘01 Ragne: “Opettajien lehes” oli... oli nyt et Viimsi | 02 hakee lastentarhaa(n)... mut, no, | 03 Viimsi ei oo kyl kaukana. | 04 Pille: mhmh | 05 Ragne: mutta, no, emmä tiä. mä ite ajat- jos... | 06 ajattelin sitäkin et ne hakee *tavallista* opettajaa. | 07 ei musiikinopettajaa.’

no, emmä tiä”) on tyypillinen vuorosta luopumisen merkki: “en jatka ajatustani” (Keevallik, tulossa), ja vasta riveillä 6–7 Ragne ottaa työtehtävästä esiin vähemmän sopivan näkökohdan: hän itse haluaisi musiikinopettajaksi, ei tavalliseksi lasten kasvattajaksi.

Katkelma (3a) on esimerkki subjektialkuisesta sanajärjestyksestä. Seuraavassa tapauksessa (3b) subjektin edelle (r. 5) on asettunut infinitiivi *lugeda*. Ellen esittää puheikumppanistaan melko jyrkän kannanoton (r. 1–2) syyttäen häntä kiinnostuksen puutteesta kulttuuria kohtaan. Lausuman kieliopillinen muotoilu: yksikön toiseen persoonaan viittaminen sekä siihen liittyvä vuoronloppuinen *jah* merkitsevät yhdessä puheikumppanille suunnatun vuoron kysymykseksi tai ainakin sellaiseksi, joka edellyttää vastaanottajalta samanmielistä responsia.

(3b) Majandusinimene (K3 A7)

01 Ellen: sa oled see vastik e selline majanduse ja .hh

02 reaal ee ainete inimene siis jah,

03 Koit: (no) olen vist jah,

04 (1.5)

05 Koit: ega ma lugeda ei viitsi küll eriti midagi.

06 Ellen: mm, (.) mul on vastupidi just.⁸

Koit ilmaisee ensin samanmielisyytensä. Pitkähkön tauon jälkeen hän jatkaa kommentoimalla vastaustaan kielteisellä lausumalla (r. 5). Tähän Ellen reagoi partikkelilla *mm* ja kertoo sitten oman päinvastaisen kantansa. Adverbi *küll* tuo Koitin vuoroon myönnyttelyn implikaation ja kytkee sen myös Ellenin vuoroon. Kohdevuorossa (r. 5) on myös lausumanalkuinen *ega*, joka on episteeminen kieltopartikkeli (Keevallik 2009b). Sekä *ega* että *küll* sitovat muuten itsenäisen väitteen edeltävään. *Küll* vahvistaa Ellenin oletusta, että Koit harrastaa pikemminkin talous- ja reaaliaineita. Tämä lausuma on oikeastaan monologisen itseanalyysin osa.

Kaja Tael on esittänyt, että suomessa toisin kuin virossa topikaalittaminen voi S:n ja V:n suhteen tapahtua tukeutumatta sanajärjestyksen

⁸ ‘01 Ellen: sä oot se inhottava öö semmonen talous ja .hh | 02 reaali- öö aineitten ihminen sitten joo, | 03 Koit: (no) olen kai joo, | 04 (1.5) | 05 Koit: enhän mä lukea en viitti kyl oikein mitään. | 06 Ellen: mm, (.) mul on just päinvastoin.’

muuttamiseen (Tael 1988: 40).⁹ Virossa sen sijaan tuodaan hänen mukaansa kontrastiivisessa fokuksessa oleva elementti aina lauseen alkuun. Verbin puolestaan on virossa oltava kakkospaikalla, mikä johtaa toiseen vakiintuneeseen sanajärjestysvarianttiin (ibid.). Suomessa voi toki myös topikaalistaa objektin tuomalla sen lausuman alkuun (2b–c), joten kielissä on ainakin osittain samat muotit, siis *SVkyllä* ja *OVkyllä*, joilla on lisäksi sama myönnyttelevä, kontrastiivinenkin merkitys.

Tässä luvussa tarkastelimme yhtä sanajärjestystä, joka on suomessa ja virossa samassa, kontrastiivis-myönnyttelevässä tehtävässä. Ainoana erona on, että virossa lausuma ei voi alkaa suoraan kieltosanalla, vaan sen edessä on oltava jokin muu elementti. Pyrimme tuonnempana osoittamaan, että virossa voi pelkällä *küll*-sanalla merkitä subjektin kontrastoiduksi sanajärjestystä muuttamatta (esim. 3a). Tätä ilmiötä tutkimme vielä tarkemmin tuonnempana (luku 7).

4. Samanlainen käyttö episteemisyyden merkinä (muotti II)

Kummassakin kielessä *kyllä/küll*-sana voi esiintyä vuoronloppuisena partikkelina. Suomessa se esiintyy kielteistä vastausta tukevana esimerkiksi silloin, kun edeltävä kysymys painottuu myönteisen vastausvaihtoehdon ennakkoinnin suuntaan, kuten seuraavassa esimerkissä (4), joka on kampaajan ja asiakkaan välisestä keskustelusta. Sen sijaan että vastaisi kampaajan kysymykseen, asiakas tekee ensin ns. *korjausaloitteen* eli toistaa kuulemansa henkilön nimen. Tämän jälkeen hän saa tarkemman kuvauksen kyseisestä henkilöstä (r. 4). Kysyjä on esittänyt nimen (r. 1)

⁹ Tässä saattaa olla kyse saman termin eri käytöistä. Topikaalistaminen ei välttämättä ole nykyisen suomen kieliopin mukaisesti fokusoivaa. Täsmällisemmin sanotuna suomessa voidaan fokusoida lausuman keskelläkin oleva sana tai lauseke; näin tehdään esimerkiksi kieltolauseessa, kun kieltosana on lausuman alussa. Topiikin paikalle eli alkuasemaan joutuminen ei sen sijaan välttämättä tarkoita fokusointia missään korostamisen merkityksessä, vaan kyseessä voi olla puheessa kulkevan teeman jatkaminenkin, ks. esim. VISK §§ 1372–1379).

niin päin, että sukunimi on ensin, mikä välittää oletuksen, että puheena oleva henkilö on tuttu (ks. Hakulinen 1993). Rivillä 4 hän esittää tarkennuksena kuvauksen tytön ulkonäöstä. Molemmat muotoilut osoittavat, että polaarinen kysymys asettuu tässä vahvemmin edellyttämään myönteistä vastausta eli olettaa asiakkaan tuntevan po. henkilön.

(4) Tunnetsä (t1208)

01 K: → Hannisen Tarjaa tunnetsä.

02 (1.0) [K LEIKKAA A:N HIUKSIA]

03 A: Hannisen Ta^or[:

04 K: [tsemmonev vaalee pitkä tyttö.

05 (0.3)

06 A: → **en**: tunne **kylläh**.

07 (0.3)

08 K: ^onehä assuu jossai Huhtakylässä^o.=£ku m(h)ie

09 kun en [tiiä] missä päin ne semmoset=paikat on£.

10 A: [nii.]

Kyl(lä)-loppuinen vastaus (r. 6) välittää implikaation 'itse asiassa; oikeastaan', mikä on hienovarainen tapa asettua vasten kysymyksen edellyttämää myönteistä vastausta.¹⁰ Tyypillisinä preferoimattoman jälkijäsenen piirteinä on pidetty vuoron viivästymistä, empimistä yms. (Tainio 1998: 96–105). Tässä sen sijaan orientoituminen vastauksen preferoimattomuuteen on osoitettu lausumanloppuisella *kyllä*-sanalla. Kampaaja tarkentaakin vielä toisen kerran kysymystään kertomalla, missä puheena oleva ihminen asuu nykyisin (r. 8).

Virossa *küll*-loppuisuus on selvästi harvinaisempaa, ja aineiston ainoan esimerkin (5) rivin 6 lausuma voidaan tulkita niinkin, että *küll* ei itse asiassa olekaan lausumanloppuinen. Niinpä Teivo jatkaakin sitä vielä tuottamalla ns. *lisäykseksi* ('increment') adverbiaalini, kun puhelukumppani Pille ei vuoroa ota.

¹⁰ Ks. myös Keevallik & Hakulinen (tulossa): "a *kyllä*-final one as it were leaves it to the co-participant to infer the pragmatic import of the response".

(5) Laupäev (P4 B3)

- 01 Pille: → uuu t kuule mis: on sul täna nagu plaanid vä.
02 Teivo: hhh mis päev on. hh
03 Pille: ööö laupäev @ ?
04 Teivo: mm[m,]
05 Pille: [.h]h
06 Teivo: → ei tule meelde küll h
07 (0.3)
08 midagi.
09 Pille: ääää d läheks e Erkile külla.¹¹

Teivo ei vastaa kysymykseen sen enempää kieltävästi kuin myöntävästikään, vaan kiertää sen, mikä jättää avoimeksi mahdollisuuden, että hänellä kuitenkin olisi suunnitelmia. Yleinen tendenssi tuntuu virossa olevan, että sanaa *küll* edeltävä lausuman osa on fokusoitu ja tuo esiin ilmi pannun tai implisiittisen kontrastin jonkin vaihtoehdoisen kannan kanssa, minkä saa aikaan pelkkä kieltokin.

Suomessa *kyllä*-loppuinen kieltolausuma on mahdollinen myös muunlaisessa responsiivisessa vuorossa kuin vastauksessa polaariseen kysymykseen; tällainen on esimerkiksi edellisen vuoron kanssa samamielinen lausuma. Tätä havainnollistaa esimerkki (6). Se on kutsulta; puhutaan siitä, että emäntä Jaana ei ole siivonnut ennen vieraiden tuloa. Mirja ilmoittaa leikillisesti, ettei ole tullut tekemään tupatarkastusta (r. 2–3). Tähän Jaana vakuuttaa *kyllä*-loppuisella lausumallaan, ettei vieraidenkaan tarvitse siivota (r. 4, 6). Tässä *kyllä*-loppuinen vuoro toimii siis samansuuntaisesti kuin edellä viron esimerkin (5) kohdalla todettiin: se tuo lausumaan episteemisen varmuuden merkityksen: “en ole ajatellutkaan, että te siivoaisitte”.

¹¹ ‘01 Pille: → uuu t kuule mitä: onks sul tänään niinku suunnitelmia vai. | 02 Teivo: hhh mikä päivä on. hh | 03 Pille: ööö lauantai @ ? | 04 Teivo: mm[m,] | 05 Pille: [.h]h | 06 Teivo: → ei tuu mieleen kyl h | 07 (0.3) | 08 mitään. | 09 Pille: ääää jos menis Erkille kylään.’

(6) Siivota, (SG 355)

- 01 Mirja: n- no ei semmosta kannata äänee sannoo,
 02 ku ei me tultu tekee mitää
 03 tupa[tarkastusta, eh heh heh heh hee hee
 04 Jaana: → [ei, ei eikä teidän tarvitsekaa, ei teijän
 05 Jaska: [ikäihmisiä, ei se nii tarkkaa o,
 06 Jaana: → [tarvii siivota **kyllä**,

Vuoronloppuisen *kyllä/küll*-sanon käyttö on siis jossain määrin samankaltaista kielten välillä, mutta melko rajallisesti; virossa loppuasemainen *küll* kun on kovin harvinainen. Katkelmat (5) ja (6) ovat vastauksia polaariseen kysymykseen, ja ne ovat syntaktisesti samanlaiset. Suomen tapauksessa on kyse tavanomaisesta verbivastauksesta eli siinä toistetaan kysymyksen verbi, kun taas viron esimerkin vastauksessa on eri verbi, mikä tekee siitä kysymykseen vähemmän sidotun, itsenäisen väitteen.

Virossa on sen sijaan mahdollista, että ilmaus, joka edustaa muottia II, ei päätykään *küll*-sanaan. Nyt voidaan kysyä, edustaako tämä enää samaa muottia. Ainoa tapaus käyttämästämme aineistossa (7) näyttää kuitenkin, että kyse on vastauksesta, joka reagoi johonkin kauempana edellä olleeseen. Ene on soittanut Tiitille ja pyytänyt apua yhden esiintyjän korvaamiseksi toisella. Tiit on jo aiemmin sanonut olevansa koko päivän varattuna, minkä jälkeen Ene selittää, mitä hän oikeastaan tarvitsisi (r. 1: 'yksi profetoista on matkustanut tiehensä'). Rivillä 6 Tiit palaa aiempaan kieltäytymiseensä ja ryhtyy samalla lopettelemaan puhelua. Vuoron alussa on partikkeli *jah*, mikä on tulkittavissa merkiksi palaamisesta aiempaan topiikkiin; tätä seuraa *ei*-alkuinen *küll*-lausuma.

(7) Aidata (K3 B8)

- 01 Ene: =aga mul on prohvetid, ee üks sõitis ära, üks ei saa ja,
 02 Tiit: prohvetipõud.
 03 Ene: jah,
 04 Tiit: mmhmm,
 05 (2.0)
 06 Tiit: → .hhh jah; **ei saa** sind phhh **küll** kudagi aidata ma tõesti.

- 07 Ene: .h noo eks ma: ma kuidagi ikka välja rabelen.
 08 Tiit: jah.⁼¹²

Kieltolausuman sanajärjestys on *ei + Vfin + objekti + küll + inf*. Samoin kuin esimerkissä (5) tässäkin lauseen alku ei ole fokusoitu, ja *küll* ilmaisee episteemistä modaalisuutta: puhuja tietää varmasti, ettei voi auttaa. Myös tässä käytössä *küll* sitoo väitteen edeltävään kontekstiin, siis Tiitin omaan aiempaan lausumaan (ei näy tässä), ja sen merkitys on episteeminen. Tätä vahvistaa samassa lausumassa oleva modaalinen adverb *tõesti* ‘todella(kaan)’. Sikäli viron ja suomen sanajärjestykset ovat melko samankaltaiset, joskin suomessa *kyllä*-sanana episteeminen merkitys on selvemmin sidoksissa vuoronloppuiseen asemaan. Virossa tuntuu ylipäättään olevan harvinaista, että vuoro alkaa verbilausekkeen osana olevalla kieltosanaalla (paitsi vastauksissa tyyppiä *ei ole, ei tule, ei saa* ja kieltoissa *ei jaura* ‘älä hälyy’, *ei kiusa* ‘älä kiusaa’). Tämä heijastuu siinäkin, että taulukon 1 muottia II on aineistossa vain kaksi tapausta.

Muista sanajärjestysmalleista ei löydy kielten väliltä tämänkään vertaa samankaltaisuuksia. Seuraavassa käymme näitä eroja kuitenkin kartoittamaan nähdäksemme, mihin suuntiin kielet ovat kehittyneet. Aluksi tarkastelemme yhtä tapausta, jossa sanajärjestys ja sen funktiot tulevat selvästi ilmi. Sitten siirrymme tutkimaan kummankin kielen pragmaattisia erityispiirteitä vuorollaan.

5. Vastakkainen sanajärjestys (suom. *ei/en + kyl(lä)*; vir. *küll + ei*): vastaus polaariseen kysymykseen tai myönteiseen väitteeseen

Sanajärjestystyyppi, jossa suomen ja viron erot näkyvät selvästi, on vastaus polaariseen eli vaihtoehtokysymykseen (Keevallik & Hakulinen, tulossa). Nimensä mukaisesti tällainen kysymys rajaa mahdolliset

¹² ‘01 Ene: =mut mul on profeetat, öö yks matkusti pois, yks ei pääse ja, | 02 Tiit: profeettapulaa. | 03 Ene: joo, | 04 Tiit: mmhmh, | 05 (2.0) | 06 Tiit: → .hhh joo:, emmä nyt voi sua phhh kyllä mitenkään auttaa todellakaan. | 07 Ene: .h noo kaippa mä: mä jotenkin tästä keplottelen. | 08 Tiit: joo.’

vastaukset kahtia, mikä tekee kontrastiivisen vertailun kiintoisaksi. Koska polaarinen kysymys implikoi yleensä myönteisen vastauksen ensisijaisuutta, on syytä selvittää, mitä myönteisen *kyl(lä)/küll*-partikkelin esiintyminen kielteisessä vastauksessa saa aikaan. Syntaktinen ero on edelleen voimassa: suomessa on ensin kierto (muotit I ja III), virossa *küll* (muotti III). Tässä jaksossa pyrimme lisäksi osoittamaan, että nämä sanajärjestysmuotit kannattavat vähäisiä funktionaalisia eroja.

Kaikissa suomenkielisen aineiston esimerkeissä kieltosana on ennen *kyllä*-sanaa; päinvastainen järjestys ei siis näyttäisi olevan puheessa mahdollinen. Kuten alussa todettiin, kielteinen lausuma on jo sinänsä reaktiivinen, sillä se joko reagoi johonkin edellä esitettyyn tai implikoi vastaavan myönteisen oletuksen olevan ilmassa. Lisäksi myös verbialkuisuus on suomessa reaktiivisuuden merkki: tyypillinen vastaus polaariseen kysymykseen alkaa kysymyksessä esiintyvän verbin toistolla (Hakulinen & Sorjonen 2011a). Sellaisetkin lausumat jotka alkavat verbillä, vaikka eivät olisikaan vastauksia juuri edellä olleeseen kysymykseen, indeksoivat jotakin aiemmin keskustelussa esiintynyttä ja ovat tulkittavissa reaktiona siihen (Hakulinen & Sorjonen 2011b). Niinpä varsinkin silloin, kun kieltosana tulkitaan verbiksi,¹³ voidaan olettaa, että kiertoalkuinen lausuma on usealla tavalla reaktiivinen. Sen vuoksi on kiinnostava löydös, että suomen aineistomme vastauksissa polaarisiin kysymyksiin ei ole yhtään *kyl(lä)*-sanan sisältävää suoraa kielteistä vastausta.¹⁴ Seuraava on näennäinen vastaesimerkki, mutta siinäkään ei ole *kyllä*-sanaa heti kysymyksen jäljessä olevassa vastauksessa vaan vasta

¹³ Laitinen (2004) on kuvannut, miten 1800-luvulla suomen kieltosanan sanaluokka-asema aiheutti syvällisiä kiistoja kielimiesten välillä. Kieliopillisuusmiehet halusivat, että kielen kategoriat olisivat ehjiä, siis esimerkiksi että suomen kieltosana olisi aina katsottava verbiksi. Kansankielimiehet puolestaan sallivat enemmän monimuotoisuutta ja epäsymmetriaa, ja he esittivätkin, että kieltosanan voi lauseasemasta riippuen katsoa joko verbiksi tai partikkeliksi. Nykyään on varsinkin kieltävän vastauksen alussa ja eräissä kiteytyneissä sanaliitoissa muoto *ei* tulkittu partikkeliksi; on siis alettu toimia kansankielimiesten perinnettä noudattaen (VISK §§ 1624–1625).

¹⁴ Suuren suosion saavuttaneen Tuomas Kyrön romaanin ”Mielensäpahoittaja” (2010) päähenkilö aloittaa jokaisen repliikkinsä *kyllä*-sanalla tyyliin ”Kyllä minä niin

kun puhuja toistaa vastauksensa. Keskustelu on terveydenhoitajan (T) vastaanotolta. T kysyy potilaalta (P), jännittääkö tätä verenpaineen mittaaminen, mikä on voinut aiheuttaa sen, että paine on koholla.

(8) Ei jännitä (t1191)

01 T: no [jänni]ttääkö sinnuu tämä.

02 P: [(meni-,)]

03 P: → ei minnuu jännitäs sen °kummemmin°.

04 T: nii,

05 (0.3)

06 P: → ei minnuu **kyllä** jännitä (va-),

07 (1.2)

08 T: oisko se s[iitä] pyörällä=

09 P: [°no°,]

10 T: =ajosta sittev vähä nopeempi.

Potilas kiistää ensin (r. 3) sen, että jännittäminen olisi voinut aiheuttaa kohonneen verenpaineen. Terveydenhoitajan käyttämä partikkeli *nii* (r. 4) on ns. jatkaja (*continuer*), jolla hän osoittaa odottavansa puhe-kumppanilta lisää puhetta (Sorjonen 2001). Potilas toistaa kielteisen vastauksensa (r. 6), mutta lisää siihen nyt sanan *kyllä*. Tämä sana tekee lausumasta paitsi episteemistä varmuutta ilmaisevan myös eteenpäin katsovan: korostamalla kiellon vaikutusalassa olevaa verbiä *jännitä* hän heittää pallon takaisin kysyjälle. Potilas ei jatka vaan keskeyttää vuoronsa; tauon jälkeen *kyllä*-sanana projisoiman vaihtoehtoisen selityksen tarjoaakin terveydenhoitaja.

Seuraava katkelma on kampaajan ja asiakkaan keskustelusta (vrt. esimerkkiin 4). He ovat lähtöisin samalta paikkakunnalta, ja kampaaja koettaa löytää puheenaiheeksi yhteisiä tuttavuuksia. Vastauksissaan asiakas käyttää kahta eri sanajärjestystä. Kummassakin tapauksessa hän esittää ensin korjausaloitteen joko kysymyspronominilla (9) tai toistamalla puheenalaisen nimen (4).

mieleni pahoitin [---].” Myös kielteiset vastaukset ovat tyyppiä *Kyllä en; Kyllä ei ollut*. Meidän aineistomme on kerätty ennen Kyrön romaanin ilmestymistä.

(9) Muistat sie (t1208)

- 01 K: → muistat sie Laakson Tomia siitä kauppakor-,
 02 (0.5)
 03 A: kuka<,
 04 K: Laakson Tomia.
 05 A: → .mt, (0.5) no **en kyllä** muista.
 06 K: °joo°.
 07 (.)
 08 K: mium pikkuveli se nimittäin kävi sielä,
 09 A: aijaa.

Kun *kyllä* on tällä tavoin vastauslausuman keskellä, vuoroon ei liity vastaavanlaista implikaatiota kuin esimerkissä (4) todettiin olevan, vaan se ilmaisee vain puhujan episteemistä varmuutta: kysymyksen ja empirisen (rivin 5 alku) jälkeen hän kiistää muistavansa. Niinpä kampaaja ei nyt jatka tunnistamisyriä, vaan tarjoaa selityksen sille, miksi oli kysymyksensä esittänyt (*nimittäin* r. 8). Katkelmassa (4) sen sijaan asiakas sai nimen toistettuaan tarkemman kuvauksen puheenalaisesta henkilöstä. Lausumanloppuinen *kyllä* osoitti siis selvästi, miten vastaus asettui sitä kysymykseen sisältynyttä oletusta vastaan, että vastaaja olisi mainitun henkilön tuntenut. Lausuman keskellä oleva *kyllä* toimii yksinomaan varmuuden merkinä. Tässä tapauksessa orientoitumista kielteisen vastauksen preferoimattomuuteen ei merkitä *kyllä*-sanalla, vaan preferoimattomuus näkyy siinä, että vastaus rakentuu viivytellen (r. 5: maiskaus, tauko sekä *no*-partikkeli).

Seuraava katkelma osoittautuu edellä esitetyn analyysin kannalta ongelmalliseksi. Siinä sana *kyllä* on lausuman keskellä ja pääverbin edellä, mutta silti lausuman tulkinta on ‘itse asiassa; oikeastaan’. Äiti (Ä) ja terveydenhoitaja (T) keskustelevat. Terveydenhoitajan kysymykseen äitiyslomalle jäämisestä (r. 4) äiti reagoi yhdyslauseella (r. 11–12), joista jälkimmäinen, *mutta*-lause on kielteinen.

(10) Ei haikkeelta (t1187)

- 04 T: → Tuntuuko mukavalta ihan sitte,
 05 Ä: No kylläh (.) t(h)un[tuu hehe]

- 06 T: [Oottaa jo] sitä
07 Ä: [mukavalta]jäähä kottiin.
08 T: [.joo, joo.]
09 (0.7)
10 T: Mu[k-
11 Ä: → [Alus vähä haikeeta mutta ei ennää **kyllä** tunnu
12 yhtään haikkeelta.
13 T: Ymm.

Ensin äiti vastaa kysymykseen myöntävästi, toistamalla kysymyksen verbin *tuntuu* (r. 5;7). Sitten hän palaa asiaan rivillä 11 valiten toisen adjektiivin (*haikkee*), johon hän sitten reagoi kielteisellä lausumassa samassa vuorossa. Tässä yhdyslauseen jälkiosassa hän käyttää uudestaan kysymyksessä ollutta verbiä *tuntuu*. Nytkään *kyllä*-sanan sisältävä kieltolausuma ei ole prototyyppinen vastaus polaariseen kysymykseen, vaan pikemminkin osana reaktiota omaan edeltävään lausumaan. Suomessa voi siis – tavalla tai toisella tunnusmerkkisesti tai lisämerkityksiä välittäen – käyttää vastauksessa polaariseen kysymykseen sanaa *kyl(lä)* väitteen todenmukaisuuden vahvistamiseen. Tällöin kieltosana aina edeltää *kyllä*-sanaa ja voi sijaita myös vuoron alussa.

Virossa *küll*-sanan sisältävät kielteiset vastauslausumat ovat sen sijaan mahdollisia; niissä *küll* on aina kieltosanan edellä. Nekään eivät ole täysin neutraaleja, yksinkertaisia vastauksia, vaan *küll* on kielteisessä vastauksessa yleensä subjektin, objektin tai adverbiaalinen (tai niiden yhdistelmän) jäljessä saaden aikaan sen, että jokin niistä saa kontrastiivisen fokuksen. Seuraavassa puhelinkeskustelun avauksessa on fokuksessa paikanilmaus *siin* 'täällä'. Se on painollinen ja sijaitsee *küll*-sanan edessä osoittaen implisiittistä kontrastia muihin paikkoihin, joissa Ilme voisi olla tavattavissa.

(11) Ilme (M2 AE2)

01 Jaan: eee Ilme vä h,

02 Elsa: ei.: Ilmet siin küll ei ole.

Yksinkertainen vastaus olisi muotoa *ei ole*. Nyt vuorossa lisäksi oleva sana *küll* orientoituu sen sijaan pikemminkin kysymyksen polaarisuuden

vaihtamiseen päinvastaiseksi (ks. Keevallik 2009a). Se implikoi, että koko kysymys on aiheeton tai tilanteeseen sopimaton. Viron *küll*-vastaus on käyttökelpoinen, kun kysymys on esitetty varmasta positiosta käsin: kysyjä ilmaisee, että hänellä on oikeus esittää kysymys ja edellyttää myönteistä vastausta, ja *küll* toimii tätä edellytystä vastaan. Nämä tapaukset ovat verrattavissa sellaisiin myönteisiin vastauksiin, joita käytetään polaarisuuden kääntämiseen vastakkaiseksi. Myönteisissä vastauksissa *küll* esiintyy verbin jäljessä ja voi olla myös vuorossa viimeisenä. Kielteiset *küll*-vastaukset poikkeavat muodoltaan myönteisistä: ensinnäkään *küll* ei voi olla vastausvuoron lopussa. Toiseksi kielto + toistettu verbi + *küll* ei näyttäisi tämän aineiston valossa olevan mahdollinen vastausformaatti. (Poikkeuksena on kivettynyt vastausmuotti *ega ei ole küll, ega ei saa küll*, millä ilmaistaan vahvaa erimielisyyttä tai selvää ehdotuksen torjumista.)¹⁵ Valitettavasti tällaisia lausumia ei ole aineistoomme osunut. Joka tapauksessa sanalla *küll* on tässä (esim. 11) yleisempi episteeminen merkitys: puhuja painottaa omaa varmaa käsitystään väitteen paikkansapitävyydestä ja vastaavasti tiedon puuttumista kysyjältä.

Seuraavassa katkelmassa *küll*-sanana episteeminen merkitys on vähemmän selvä, koska puhuja merkitsee vuoronsa varovaisella alkufraasilla *ma arvan* ‘mä luulen’, joka voi toimia myös yksin preferoimattoman vastauksen aloitusmerkkinä (Keevallik 2010). Preferoimattomuutta ennakoiki sekin, että ennen vastaamista kysymykseen (r. 1: ‘ja huomenna sä tulet?’) Pille esittää korjausaloitteen toistamalla sanan *homme* ‘huomenna’ (r. 2). Tärkeämmäksi nousee *küll*-sanana kontrastoiva merkitys, fokuksessa on sana *homme*: lausuma (r. 4: ‘öö mä luulen et huomenna mä en kyl tule’) implikoi mahdollisuutta, että Pille voi tulla joskus muulloin mutta ei juuri huomenna.

(12) Homme (P7 A5)

01 Karl: → a sa omme tule:d?

02 Pille: homme.

03 (0.6)

04 Pille: → ee ma arvan et ma homme küll ei tule.

¹⁵ Tästä huomiosta kiitämme anonyymia arvioijaa.

Kahdessa edellisessä esimerkissä on adverbiaalin fokusoimiseksi käytetty sanajärjestystä. Seuraava katkelma osoittaa, että samanlaisen fokuksen voi saada myös alkuasemainen subjekti, joka yleensä toimii neutraalina teemana. Esimerkissä (13) on vastaus polaariseen kysymykseen. Siinä alkuasemainen habitiiviadverbiaali (viron kieliopissa *tegevussubjekt* ‘toimintasuubi’) *mul* saa kontrastiivisen fokuksen juuri *kiüll*-sanalla. Katkelma on puhelinmyyntikeskustelusta. Myyjä (M) tiedustelee, onko asiakkaalla aiemmin ollut huomauttamista tarjotun lehden suhteen.

(13) Pretensioonid (S2A2)

- 01 M: .hhh ka::s nüüd on ka mingeid pretensioone
 02 selle aja jooksul old.
 03 R: ei:: ole, h
 04 (1.3)
 05 M: → mi:tte mingeid.
 06 R: → ei: mul: **kiüll** ei ole.
 07 M: .hh öelge palun ka:s te nüüd olete ka möel:nud
 08 teda edaspidiseks kauemaks tellida, või ei.¹⁶

Kuten aiemmissakin esimerkeissä sanaa *kiüll* on käytetty edellisen puhujan oletusten kumoamiseksi, hänen epäilynsä haihduttamiseksi. Myyjä on jo (r. 3) saanut vastauksen, että asiakkaalla ei ole huomauttamista, mutta hän pyytää silti vielä kerran (r. 5) vahvistusta kysymykseensä. Tämä kysymyksen jatko lähestyy jo melkein epäuskoa. Asiakkaan *kiüll*-vastaus korostaa, että juuri hänellä (*mul*:) ei ole huomauttamista, jättäen avoimeksi mahdollisuuden, että muilla voi ollakin. Tätä tulkintaa tukee se, että toistamaansa vastaukseen (r. 6) asiakas lisää juuri sanan *mul*.

Virossa sanajärjestys ja *kiüll* toimivat siis samansuuntaisesti fokuksen ja kontrastin luomiseksi. Muuten neutraalissa sanajärjestyksessä lausumanalkuinen elementti voi saada *kiüll*-sanalla kontrastiivisen fokuksen ja signaloida samalla, että vastaus asettuu edellisen vuoron oletusta vastaan.

¹⁶ ‘01 M: .hhh onks nyt mitään huomauttamista | 02 ollut tänä aikana. | 03 R: ei:: ole, h | 04 (1.3) | 05 M: → ei mitään. | 06 R: → ei mul kyl ei ole. | 07 M: .hh sanoisitteks sitten ootteko te nyt ajatellut | 08 jatkossa tilata tän pitemmäks aikaa, vai ei.’

Tässä alaluvussa olemme esittäneet, että yhdessä rajatussa esiintymisympäristössä ja periaatteessa samassa episteemisessä merkityksessä suomen ja viron sanajärjestykset ovat päinvastaiset. Suomessa jo vuoron alku osoittaa, että vastaus on oleva kielteinen, virossa kielteisyys ei käy ilmi yhtä nopeasti. Niinpä virossa voidaan turvautua erilliseen vuoronalkuiseen *ei*-partikkeliin, kuten oli esimerkeissä (11, 13). Sitä esiintyy aineistossa sekä kielteisissä että myönteisissä, polaarisuuden vastakkaiseksi tekevien vuorojen aloituksissa, esim. *ei mina ei oska seda küll öelda* ‘ei mä en kyllä osaa sitä sanoa’, *ei mul küll ei ole*, *ei tulen küll*. Huomatarkoon kuitenkin, että kun suomen *kyllä*-sanana sisältävissä vastauksissa on useimmiten koko propositio alkuasemaisen kiellon vaikutusalassa, viron vastauksissa on yksi elementti nostettu fokukseen niin, että muut vaihtoehdot jäävät implisiittisesti mahdollisiksi. (Esim. 12: “huomenna en tule, jonakin toisena päivänä tulen”.) Näin ollen suomen ja viron vastauksilla on hieman eri asema kielen pragmaattisessa järjestelmässä. Sitä selitämme lisää seuraavissa luvuissa.

6. Suomelle ominaisia funktioita

6.1. Reaktiiviset vuorot (muotit I ja III)

Jos kielteiset *kyl(lä)*-tapaukset ovat ainakin käsillä olleen aineiston perusteella epätyypillisiä vastauksina kysymyksiin, muunlaiset jälkijäsenet, jotka sisältävät kieltosanan, ovat tavallisempia. Useimmiten on kyse kiistelystä: kielteisellä *kyl(lä)*-lausumalla kumotaan jokin edellä esitetty käsitys tai oletus (ks. myös esimerkkiä 9 edellä). Seuraava katkelma on kutsuilta, jossa puhujat palauttavat yhdessä mieleen joitain aiempia tapahtumia. Rivillä 7 vieraana oleva Mirja esittää isännästä Jaskasta muistuman, johon tämä reagoi kieltolausumalla (r:t 11–12).

(14) Santosta (SG 355)

- 01 Jaska: mä en sit tota [noi ni,
 02 Jaana: [Ma:ttiha se oli,
 03 Jaska: joo.
 04 (.)

- 05 Jaana: Minnan Matti,
06 (3.0)
07 Mirja: → sää olitki juavu[ksissa,
08 Jaana: [sis se tuli,toi,
09 Jaska: [heh harvinaista että
10 Jaana: [sipulipussi,
11 Jaska: → [mää **en** ollu **kyllä** juovuksissa oikeesta,
12 [ollenka si, heh he,
13 Jaana: [hirvee sipulisäkki mukana

Subjektialkuinen kieltoavastaus, toisin kuin kieltoalkuinen, esitetään omana itsenäisenä, edellisestä riippumattomana väitteenään (Hakulinen 2012). Lausuman kaksi adverbia, *kyllä* ja *oikeesta* 'oikeastaan', vaikuttavat samaan suuntaan – ne tekevät lausumasta pikemminkin oikaisevan kuin kiistävän.

Mutta kun kieltoverbi on lausuman alussa, vuoro on selvemmin edellistä kiistävä. Tätä havainnollistaa esimerkki (15). Siinä aikuiset sisarukset Kati ja Heka kiistelevät. Isosisko Kati kuulustelee veljeään siitä, onko tämä tosissaan yrittänyt hankkia itselleen työtä, kuten oli sisarelleen luvannut.

(15) Postiin (SG101_B_02)

- 01 Kati: sä et sit päässy sinne postii töihin niinkö,
02 (0.6)
03 Heka: ↑ enhän mä oo, (.) mitään semmost puhunu.
04 Kati: ↑ oot sä puhu- sillon puhuit et
05 sää kyselet sieltäh.
06 (0.8)
07 Heka: → **en** mä oo **kyl** tänä syksynä (et)
08 millonhan mä oon sellast mai[ninnu.
09 Kati: [sillon kun
10 mä olin Joensuussa ni sä sanoit ettäh, .hhhh
11 sä aiot kysyä et ku joku oli ollu viime vuonna ni,
12 (1.0)
13 Kati: et sä aiot kysyä ennen joulua?
14 (0.4)
15 Heka: → joo no **en** mä oo **kyllä** ees,(0.2) muistanu

- 16 koko juttuu [ollu niin kiire,]
 17 Kati: [no m(h)ulle kuiten]ki puhuit sillee

Ensin Heka kiistää edes puhuneensa “mitään sellaista” (r. 3), sitten hän kiistää, että Katin esittämä ajankohta (r. 4 *sillon*) olisi tarkoittanut “tänä syksynä” (r. 7), ja vihdoin hän kiistää muistaneensa ylipäänsä koko asiaa (r. 15). Kummassakin jälkimmäisessä vuorossa *kyl(lä)* jättää ikään kuin mahdollisuuden auki: lausuma kiistää sen vaikutusalassa olevan reeman (*tänä syksynä; ees muistanu koko juttuu*) ja välittää implikaation ‘ehkä joskus muulloin’; ‘kiireen takia en muistanut, muuten ehkä olisin’.

Kyllä-sanat sisältävät kieltolausumat ovat suomessa epätavanomaisia vastauksissa polaarisiin kysymyksiin, kuten luvussa 5 nähtiin. Muunlaisissa responsiivisissa vuoroissa kuten oikaisuissa ja kiistelyissä sen sijaan niitä käytetään: lausuma on reaktio sellaiseen myönteiseen lausumaan, jonka välittämän asiointilan paikkansapitävyyden puhuja kiistää.

6.2. Kieltolausumat etujäsenenä ja kommentteina: muotit III ja IV

Kieltoalkuinen *ei + X + kyllä* -lausuma käy myös kommentiksi tai kannanotoksi, joka voi kohdistua koko edeltävään diskurssiin. Seuraavassa asiakas (A) ja kampaaja (K) juttelevat euroviisuista. Kun keskustelunaihe on hiipunut (pitkä tauko r. 14), kampaaja tunnustaa, ettei koko tapahtuma ollut häntä kiinnostanut.

- (16) Ei kiinnostanut (t473)
- 01 A: [niin nä]ä isot maat.
 02 K: ni[i:n ni; e]ttä ne; niillä on niinkö
 03 A: [joo. mm;]
 04 K: etuoikeus;=
 05 A: =mutta [kyllä Ranskal]la muuten on aina siis
 06 K: [osallistua.]
 07 A: takuuvarma kappale vai onko vaa et se
 08 kieli niin; <kaunis>? (0.5) et se sehäm
 09 poikkes siitä [tyylistä tavallisesta
 10 K: [mm nyt ku se oli niinku
 11 A: (-) niin oli. niin oli.]

- 12 K: pallaadi (mun mielestä)] kyllä [että;]
 13 A: [mm-]m?
 14 (5.2)
 15 K: → joo:: ei **ei** oikein minua **kyllä** k*innos*tanu
 16 nyt koko euroviisut.

Tässäkin vaikuttavat adverbit *oikein* ja *kyllä* saman tulkinnan suuntaan: kampaajan lausuma on selostus siitä, miltä hänestä on tuntunut suhteessa koko euroviisuihin, eikä se kiistä mitään juuri edellä sanottua. Toisin kuin virossa, suomessa kieltolauseen fokus osuu tyypillisesti reemaosaan eli johonkin finiittiverbin jälkeiseen elementtiin kuten tässä verbiin *k*innos*tanu*. Tällöin myös *kyllä* voi asettua fokusoidun sanan edelle.

Katkelmassa (17) kaksi nuorta juristia Reija ja Kaarina vaihtavat kriittisiä arvioitaan työstään oikeusistuimessa. Reija siteeraa omaa aiempaa kielteistä mielipidettään (*mä oon tuolla sanonu* - - r. 4–5), jossa hän on käyttänyt nollapersoonaa (Laitinen 1995): **O:n** *ei o kyllä ihan helppoo*. Kieltoverbin edellä, genetiivisubjektin paikalla on nollasubjekti, joten lausuma ei oikeastaan ole kieltoalkuinen.¹⁷ Lausuman tulkinta on ‘**kenenkään** ei ole helppoa’.

(17) Lähtee mittaamaan (SG 067 Juristit)

- 01 Reija: Mua iha pelottaa millane helveti radikaali
 02 meikäläisestä tulee siellä?h
 03 (0.2)
 04 Reija: → Mä oon tuolla sanonu yhelle tuomarille että **ei o kyllä**
 05 → **iha helppoo**¹⁸ lähtee mittaamaa rangastuksia jos pitää

¹⁷ Kuten Laitinen (1995) on osoittanut, nollapersoonaa on mahdollinen sellaisissa lauseasemissa, joissa ihmistarkoitteinen NP tyypillisesti esiintyy: subjektina, objektina ja habitiiviadverbiaalina sekä genetiivisubjektina kuten tässä. Nollapersoonaa käytetään usein omasta kokemuksesta puhumiseen siten, että kokemukseen voi vastaanottaja samastua, toisin kuin jos verbi olisi yksikön ensimmäisessä persoonassa.

¹⁸ Yksi arvioijista oli sitä mieltä, että tällainen rakenne on mahdollinen myös virossa. Syystä tai toisesta sellaista ei osunut aineistoomme. Voi olla, että sitä käytetään kirjakielisemmässä tyyliässä. Esimerkiksi googlen avulla löytyi otsikoita ja facebook-postituksia, kuten ryhmästä “märgatud Tallinnas” [‘huomattu Tallinnassa’]: - **Ei ole küll Tallinnas, aga sooviks tänada ühte meesterahvast Koselt musta passatiga, kes oli kell 12 öösel**

(18b) En ala (Sg 112_2A03)

- 1 Hanne: sillee mitää °mut°. .hh mää siis lähin kyllä niinku
2 maanantaina kouluun i↑ha:n sillä mielellä niinku
3 et ei hit:to niinku et ku,=.hh @kaikki muut
4 niinku haluu tradenomiks@ ja mull_on niinku
5 → motivaatio nolla että £mää **en kyllä** ala ja£,
6 .hh[h
7 Missu: [nii-i,

Muotin kaksi muutakin tapausta ovat sitaatteja joko puhujan omasta aiemmasta tai jonkun kertomuksen henkilön lausumasta, esim. *en kyllä muuten maksa*. Sitaatit esitetään yleensä ikään kuin sanatarkkoina, mutta olennaista niissä on lainatun lausuman kärki – tässä tapauksessa jyrkkä mielipiteen ilmaus.

Luvussa 6 on tarkasteltu sellaisia suomen kielelle ominaisia sanajärjestyksiä, joilla ilmaistut funktiot (oikaisu, kiistäminen, kommentointi ja kiellon vahvistaminen) on virossa pääosin toteutettu muilla keinoin, myös muilla sanajärjestyksillä. Olemme näyttäneet, miten kieltoisanan sekä *kyl(lä)*-adverbin vaikutus lausuman tulkintaan vaihtelee sen mukaan, mikä on niiden sijainti lausuman syntaksissa ja vastaavasti lausuman sijainti eri sekventiaalisissa asemissa. Kieltoisana voi sijoittua joko alkuun tai teeman jälkeen, *kyl(lä)* puolestaan lausuman sisälle, tyypillisesti verbin jälkeen. Toimintana lausuma voi olla joko kiistämässä edellä sanottua toisen puhujan vuoroa tai se voi toimia jotakin tilannetta tai ilmiötä kommentoivana etujäsenenä. Kiinnostava lisähavainto oli, että puhujat siteeraavat mielellään omaa aiempaa lausumaansa ja kuvaavat sen ponnekkua nimenomaan käyttämällä myös *kyllä*-sanaa riippumatta siitä, onko sitä mahdollisesti käytetty alkuperäisessä puhetilanteessa.

7. Virolle ominaisia funktioita

7.1. Reaktiiviset vuorot

Viron reaktiiviset vuorot ovat sanajärjestykseltään kiteytyneempiä kuin suomen, ainakin näiden kolmen elementin *ei*, *küll* ja finiittiverbin kanalta. Kaikkein yleisimmin vastauksessa esiintyvä konstruktio, johon

küll-sana sisältyy, on tyyppiä S/Adv/O/Adj + *küll* + V_{fin} + muu (muotti III), jossa subjekti, adverbiaali, objekti tai adjektiivi on kontrastoitu ja jossa *küll*-sanaa voi edeltää myös niiden yhdistelmä. Tätä muottia käytetään sekä myönteisissä että kielteisissä vuoroissa, joskin valtaosa näytteistä on kielteisiä.

Tyypillinen näyte tästä muotista on (19). Se on puhelinmyyntikeskustelusta, jossa myyjä (M) kysyy tilaajaa nimeltä mutta saa oletetulta asiakkaalta (K) vastaukseksi ironisen vastakysymyksen soittonsa myöhästymisestä (r. 9). Myyjän selitettyä soittonsa syyn (r. 10–12) vastaaja kertoo, miksi soiton ajankohta on ongelmallinen.

(19) Töökohalt ei leia (Ü A23)

- 01 M: tere õhtust, ma paluksin Mari Lepikus.
 02 (1.7)
 03 M: halloo,
 04 K: jaa,
 05 M: mts e Mari Lepikus paluks.
 06 (0.8)
 07 K: @ (.) kuulge kas te: -
 08 (1.6)
 09 K: kas te natukene: iljaks pole jäänd tema otsimisega.
 10 M: mmmm, no andke andeks palun. ma elistan Liivi
 11 Linnalehest, tema nimel oli siin tellitud e
 12 Linnalehe tutvumistellimus.
 13 (3.1)
 14 K: no kellaæg on juba niikaugel et
 15 (1.2)
 16 K: → et ee (.) siit töökohalt teda **küll ei** leia aga -
 17 M: aa. see on töötelefon ve.
 18 K: jaa. [see on töö-]¹⁹

¹⁹ ‘01 M: hyvää iltaa, oliskohan Mari Lepikus. | 02 (1.7) | 03 M: halloo, | 04 K: joo, | 05 M: mts e Mari Lepikus olisko tavattavissa. | 06 (0.8) | 07 K: @ (.) kuulkaas etteköhän te: - | 08 (1.6) | 09 K: etteköhän te ole vähän myöhässä sitä kyselemässä. | 10 M: mmmm, no anteeksi kovasti. mä soitan, Liivin | 11 Kaupunginlehdestä, sen nimellä oli täältä tilattu ee | 12 Kaupunginlehden tutustumistilaus. | 13 (3.1) | 14 K: no kello on nyt

Selityksessä (r. 16) lauseke *siit töökohalt* sijaitsee lausuman alussa ja on kontrastiivisesti fokusoitu: mainittua henkilöä ei tavoita työpaikalta, muualta kyllä. Tässä suhteessa kiinnostava on vuoronloppuinen sana *aga* ‘mutta’, joka ennakoi sitä, minkä *küll* ja kontrasti implisiittisesti viijaavat.

Seuraavassa näytteessä (20) Ragne taivuttelee ystävätärtään Pilleä ryhtymään kuoronjohtajaksi ja toteaa, ettei tällaista tehtävää kannata pelätä. Hän puhuu omasta kokemuksestaan (r. 1-3), vihjaten samalla puhuneensa asiasta jo aiemmin (r. 1 *ma ütsin* ‘minä sanoin’). Katkelma edustaa selvästi vakuuttelupuhetta. Pillen reaktio on minimaalinen (*mhmh* r. 4), minkä vuoksi Ragne jatkaa puhettaan esittämällä kannanoton *see on mutilik* ‘höpsötystä’. Lopuksi hän muotoilee koko hankkeen tarkoituksen Pillen kannalta relevantiksi (r. 9): työn vastaanottamisessa ei ole mitään pelättävää.

(20) Pole mõtet karta (P5 B11)

- 01 Ragne: noh, ma ütsin talle läks peale see et
 02 mai:: .h ei teinud mingit asjalikku tööd aint,
 03 ma vahepeal rääkisin taga juttu ka onju.
 04 Pille: mhmh,
 05 Ragne: noh, (.) see on mutilik.
 06 (0.3)
 07 Ragne: ja:: ja: et noh,
 08 (0.7)
 09 Ragne: → seda karta küll ei ole nagu mitte mingit mõtet.
 10 (0.6)
 11 Pille: kurat võtaks. äkki peaks tõesti vastu võtma.²⁰

jo niin paljon et | 15 (1.2) | 16 K: → et ee (.) täältä työpaikalta sitä kyllä ei löydä mut - | 17 M: aa. tää on työpuhelin vai. | 18 K: joo. [tää on työ-]

²⁰ ‘01 Ragne: noh, mä sanoin sille meni päälle se et | 02 mä en .h en tehny mitään kunnon työtä vain, | 03 mä välillä juttelin sen kanssa eiks niin. | 04 Pille: mhmh, | 05 Ragne: noh, (.) se on höpsötystä. | 06 (0.3) | 07 Ragne: joo joo et noh, | 08 (0.7) | 09 Ragne: → sen pelkäämisessä ei kyl oo niinku yhtään mitään mieltä. | 10 (0.6) | 11 Pille: hitto vie. pitäiskö se tosiaan ottaa vastaan.’

Tähän kannanottoonsa Ragne ei saa vastausta (r:n 10 tauko). Vastauksen sijaan Pille äkkiä ilmoittaakin ottavansa vastaan kuoronjohtamistehävän ilman, että varsinainen ehdotus olisi ollut esillä. Tällä vuorolla hän reagoi koko vakuuttelujaksoon. Vuoronalkuisella infinitiivilausekkeella *seda karta* ‘pelätä sitä’ on kontrastiivinen paino, mikä on tulkittavissa niin, että muuta voi tehdä, esim. vihata keskustelua mutta ei pelätä sitä. Tämä kontrasti on rakennettu aiemman tiedon varaan, ja siinä suhteessa lausuma on taaksepäin katsova, samalla kun se pakottaa Pillen päättämään, ottaako tarjouksen vastaan vai ei. Siinä mielessä vuoro toimii myös uuden avauksena. Tätä tulkintaa tukee myös Pillen seuraava vuoro, jossa hän selvästi ilmaisee mahdollisuuden, että voisi ottaa tehävän vastaan.

Seuraavassa katkelmassa (21) on myös taaksepäin katsova kannanotto, joka perustuu hieman aiemmin esitettyyn väitteeseen. Keskustelijat ovat neuvottelemassa, missä voisivat tavata. Rivillä 2 Kaur kertoo olevansa keskustassa, ja Pille ottaa tämän tiedon vastaan partikkelilla *aa*. Sen jälkeen Kaur ilmoittaa, että hän on tullut paikalle toisesta kaupunginosasta (Lasnamäeltä), mistä tulee sittemmin puheenaihe. Vasta rivillä 14 Pille ottaa uudestaan tapaamisen esille ja vastaa rivillä 2 olleeseen implisiittiseen kutsuun: “olen keskustassa, tule sinä tänne”. Pillen vuoro alkaa vastauksella Kaurin ilmoitukseen uuden teeman merkillä *kule* (Hakulinen et al. 2003) sekä kontrastiivisella partikkelilla *aga*.

(21) Linna ei viitsi (P6 A3)

- 01 Pille: ot aga kus sa nüüd ise oled.
 02 Kaur: kule ma olen kesklinnas.
 03 Pille: aa:.
 04 Kaur: ma tulin Lasnamäelt muidu.
 05 Pille: Lasnamäelt.
 06 Kaur: noh ma käisin ema juures jah,=
 07 Pille: =mhmh mhmh,
 08 (0.6)
 09 Pille: mts su ema elab Lasnamäel vä.=
 10 Kaur: =jaa:, jaa, [ma e-] (.) ma elasin ise ka enne seal.
 11 Pille: [aa.]

- 12 Pille: no jajajaa, loomulikult.
13 Kaur: Lasnamäed ma tunnen nagu oma:: viit sõrme.
14 Pille: → jaa. kule aga ma präegu linna küll
15 → **ei** viitsi tulla ausalt öelda.
16 Kaur: ei no selge. (0.2)²¹

Tässä ovat subjekti *ma*, ajanilmaus *präegu* ‘tällä hetkellä’ ja paikanilmaus *linna* sanan *küll* edellä (r. 14). *Küll*-sanana edellä oleva paikanilmaus *linna* ‘kaupunkiin’ on kontrastoitu: puhujaa voisi huvittaa tehdä jotakin muuta mutta ei tulla kaupungille. Reemassa oleva painoton lausuman osa (*viitsi tulla ausalt öelda*) on kiellon vaikutusalassa. *Küll* toimii tässä tyypillisesti, indeksinä johonkin keskustelussa aikaisemmin olleeseen. Se esiintyykin varsin usein juuri vastauksissa. Tässä keskustelussa on aiemmin ollut puhetta kaupungille tulemisesta, ja nyt Pille kytkee vuoronsa siihen. Sanajärjestys ja *küll* saavat yhdessä aikaan kontrastiivisen efektin, joka katsoo keskustelussa taaksepäin. Seuraavassa vuorossa (r. 16) Kaur hyväksyykin Pillen kieltäytymisen.

Muotti III X/Y + *küll* + *ei* + V + muu on viron vastausvuoroissa yleisin, mutta joskus voi kiellon vaikutusalassa oleva finiittiverbi olla myös sanan *küll* edellä, mistä syntyvä pragmaattinen ero edellisiin tapauksiin on melko vähäinen. Seuraavassa katkelmassa (22) Pille haluaa tietää, mihin aikaan Mart aikoo soittaa hänelle (r. 1–2: ‘sano mihin aikaan sä suunnilleen soitat, niin mä tiedän suunnitella omat juttuni’). Martin kieltoisanan sisältävässä väistelevässä vastauksessa (r. 4–5: ‘ööh, kato sitä mä en kyllä osaa sanoa. mä... let me yllättää’) on fokusoituna pronomini *se* ‘sitä’.

²¹ ‘01 Pille: oota mut missä sä ite oot nyt. | 02 Kaur: kuule mä oon keskikaupungilla. | 03 Pille: aa:. | 04 Kaur: mä tulin Lasnamäeltä muuten. | 05 Pille: Lasnamäeltä. | 06 Kaur: no mä kävin äidin luona joo, | 07 Pille: =mhmh mhmh, | 08 (0.6) | 09 Pille: mts sun äiti asuu Lasnamäellä vai. | 10 Kaur: =joo, joo, [mä a-] (.) mä asuin itekki ennen siellä. | 11 Pille: [aa.] | 12 Pille: no jojojoo, tottakai. | 13 Kaur: Lasnamäen mä tunnen kuin omat taskuni. | 14 Pille: → joo, kuule mut mä en nyt | 15 → viitti tulla kaupungille totta puhuen. | 16 Kaur: ei no selvä. (0.2)’

(22) Mis kell (P5 B6)

- 01 Pille: eksju, h a ütle mis kell sa umbes elistad.
 02 sis ma tean oma asju plaanida.
 03 (1.4)
 04 Mart: → õõh, vot seda ma **ei** oska **küll** öelda.
 05 ma:- let me üllatab.
 06 Pille: kuidas?
 07 Mart: las ma üllatan.

Kontrasti sanassa *se*da (r. 4) tuntuu olevan hieman heikompi kuin silloin kun *küll* on finiittiverbin edellä (*se*da ma *küll* ei oska öelda). Pikemminkin *küll* modifioi tässä episteemisesti koko lausumaa tuoden siihen myönnittelevän lisämerkityksen, vrt. näytteeseen (5), jossa kysymykseen *on sul täna plaanid vä* ‘onko sulla tänään suunnitelmia’ tuli selityksen jälkeen vastaukseksi *ei tule meelde küll*. Tällaisessa tapauksessa *küll* tekee vastauksesta vakuuttavan.

Suomeen verrattaessa (esimerkit 14–15) mainittakoon, että myös viron sanaa *küll* voi käyttää kiistelystä, mutta se toimii samalla kertaa kuitenkin myös täsmentävänä ja konkretisoivana ilmauksena, joka aina saa aikaan fokusoinnin. Katkelmassa (23) kiistellään siitä, voiko värisoikea saada ajokortin. Siim esittää, että henkilöautoon voi saada luvan, ja Mare väittää vastaan mainitsemalla neuvostoajalta peräisin olevan käytänteen.

(23) Veneaeg (Tartu argi_vahetu 703_2)

- 01 Siim: `sõiduauto `saab
 02 Mare: kui ma `punasel `tulel `vahet ei tee.
 03 Siim: `jaa
 04 Mare: kindel,
 05 Siim: [ää]
 06 Mare: → [`veneaeg] `küll ei [saand]²²

²² ‘01 Siim: henkilöautolle saa | 02 Mare: jos mä en erota punaista valoa. | 03 Siim: `joo | 04 Mare: varma(an), | 05 Siim: [ää] | 06 Mare: → [`neuvosto aika(an)] `kyllä ei [saanut]’

sanan *küll* edellä oleva mikä hyvänsä lauseenjäsen, harvemmin verbi, joutuu kontrastiiviseen fokukseen. Etujäseninä olevissa lausumissa *küll*-sanalla on selvä episteeminen merkitys, joka ilmaisee puhujan vakuutuneisuutta.

Luvussa 7 on kuvattu virolle ominaisia muotteja ja esitetty, millaisia pragmaattisia funktioita ne voivat palvella. Viron *küll* osoittaa puhujan varmuutta asiastaan ja esittää samalla jokseenkin säännöllisesti myös kontrastin johonkin muuhun, usein implisiittiseksi jäävään asiaintilaan nähden. Kontrastin suhteen kielet ovat sikäli samanlaiset, että myös suomessa kontrastoitu ilmaus on tyypillisesti lausuman alussa, esim. ***niillä piikkareilla ei ois kyllä hyvin kipsuteltu***. Harvinaisempaa sen sijaan suomessa on *kyllä*-sanana yhtä runsas käyttäminen juuri kontrastiivisuuden ilmaisemiseen.

Viron sanajärjestys on sikäli kiteytyneempi kuin suomessa, että peräti 90 % tapauksista edustaa yhtä sanajärjestystyyppiä, muottia III. Vaikka tässä artikkelissa ei ole mitenkään tiukasti seurattu ilmausten frekvenssejä, on ilmeistä, että virossa kontrastiivisuutta esiin nostava kielto-*muotti* on pitkälle kiteytynyt. Muut esiintymät voidaan jakaa kahtia: subjektialkuiset (I), ja verbialkuiset (II). Niitä yhdistää *küll*-sanana taipumus luoda kontrastia ja/tai sitoa meneillään oleva vuoro aiempaan puheeseen. Aikaisempien vertailevien tutkimusten valossa (Tael 1988; Huumo 1993) voidaan todeta, että V2-sääntö toteutuu aineistossamme vain muotin III sellaisessa alatyypissä, jossa adverbiaali voi olla lausuman alussa ja verbi on sen vuoksi toisessa positiossa. Tilanne ei tämän tutkimuksen valossa ole osoittautunut niin suoraviivaiseksi, kuin aiemmin on oletettu (ks. esim. 19, 21).

8. Yhteenveto ja päätelmiä

Tämän artikkelin tavoitteena oli tutkia sanojen *kyl(lä)* ja *küll* tehtäviä kieltolauseissa ja saada selville kielten välisiä ja sisäisiä eroja. Olemme toivottavasti pystyneet osoittamaan, että sanoilla *kyl(lä)* ja *küll* on kummassakin kielessä episteeminen merkitys: niillä välitetään puhujan

vakaumusta väitteensä paikkansapitävyydestä ja samalla myös edellisen vuoron implikaatioon nähden vastakkaista käsitystä. Olemme käyttäneet vuorovaikutuslingvististä menetelmää, joka näyttää tarkasti, miten *kyl(lä)/küll* -sanojen käyttö nousee keskustelukontekstista. Pyrimme tällä tavoin perustelemaan käsitystä, että kyseessä ei ole mikään abstraktinen painotussana eikä myöskään pelkkä myönteisyyden merkki, vaan sana, jolla on vuorovaikutustoiminnassa tietynlainen rooli, tehtävä. Vertailimme käyttöjä eri sanajärjestyksissä pitäen silmällä myös kontekstia, jolla on aina oma osuutensa merkityksen muodostumisessa (Linell 2009). Pyrimme osoittamaan, ettei näillä sanoilla ole kieltolausumissa jäljellä niinkään myöntävää merkitystä, vaan ne toimivat pikemminkin modaalisisina partikkeleina/adverbeina. Tehtävä ja tulkinta riippuvat myös sijainnista: virossa *küll* synnyttää ensimmäisen elementin jäljessä sijaitessaan kontrastin, sen ollessa kauempana lausumassa episteemisyys (‘varmasti, todella’) on vallitseva tulkinta. Selvityksemme osoittaa, ettei näiden sanojen merkitystä tulisi esittää irrallaan konteksteista, joissa ne esiintyvät.

Sanajärjestyksen seuraaminen näytti, että sekä suomessa että virossa kieltosana ja *kyl(lä)/küll* ovat syntaktisesti liikkuvia mutta hieman eri tavoin. Suomessa kielteinen lausuma alkaa yleisesti kieltosanalla, mutta jos kieltö on teeman jäljessä, lausuman funktio on toinen, edellisestä vuorosta riippumattomampi. *Kyllä* voi esiintyä myös lausuman ja vuoron lopussa, ja loppuasemaisena se synnyttää erilaisia implikaatioita kuin ollessaan tavallisimmalla paikallaan lausuman keskellä. Kuten esimerkeistä on näkynyt, suomessa näiden kahden elementin järjestys on sillä tavoin kiinteä, että kieltö on aina *kyllä*-sanana edellä. Tiukimmillaan sanat ovat peräkkäin mm. idiomaattisissa tai jyrkissä lausumissa *mää en kyllä ala, en kyllä myy*. Kiellon ja sanan *kyllä* väliin tulee yleensä vähintään yksi sana: *ei ennää kyllä*; mahdollinen on kuitenkin myös useampi sana: *enkä mä nyt saatana mee kyllä enää ostaa*. (Muistettakoon, että kieltosana on suomessa apuverbi, joka saa persoonapäätteen. Niinpä teknisesti katsoen lausumassa *e-n tunne kyllä* subjekti on ilmaistuna kiellon ja *kyllä*-sanana välissä, tosin persoonapäätteellä *-n* eikä itsenäisellä sanalla.)

Sekventiaaliselta tehtävältään kielteinen *kyllä*-lausuma esiintyy suomessa yleisimmin toimintoa aloittavana etujäsenenä. Toiseksi se pikemminkin oikaisee tai kiistää edellisen vuoron kuin toimisi suoranaisena vastauksena (polaariseen) kysymykseen – siitä huolimatta, että yksin esiintyvää *kyllä*-sanaa käytetään myönteisenä vastauspartikkelina. Kielteisissä lausumissa *kyllä* on näin ollen pikemminkin modaalinen/episteeminen adverbi, joka tuo esiin lausuman todenperäisyyttä ja sen puhujalla olevaa varmaa tietoa esittämästään asiaintilasta. Selvästi suomalainen erityisyys on lausumanloppuinen *kyllä* (ks. esim. 7 ja 9). Se tuo kontrastiivisuuden tai kiistämisen sijasta lausumaan eräänlaisen oikaisun merkityksen ‘itse asiassa’. Tätä keinoa voidaan käyttää myös kielteisen vuoron preferoimattomuuden merkitsemiseen (esim. 7).

Virossa sanajärjestys vaihtelee hieman toisin. Yhtäältä *küll* voi olla myös kiellon edellä, kun taas lausuman lopussa se on äärimmäisen harvinainen. Suurin osa viron tapauksista kasautuu yhteen kiinteään muottiin, jossa lausuma alkaa substantiivi-, adjektiivi- tai adverbilausekkeella taikka niiden yhdistelmällä. Jokin näistä on *küll*-sanalla kontrastoitu, taikka sitten se tuo täsmennyksen, esim. *mul küll ei ole*, jota voi käyttää myös vastaan sanomiseen, kuten esimerkin (23) *veneaeg küll ei saanud*. Kauempana lauseessa, kun sanajärjestys on neutraali, *küll* toimii episteemisenä modaalisanana, esim. *ma ei oska küll nii järsku midagi ütelda* ‘minä en kyllä osaa niin äkkiä sanoa mitään’, *ei mina ei oska seda küll öelda* ‘ei minä en kyllä osaa sitä sanoa’. Aineistomme perusteella näyttää siltä, että vain virossa voisi myös objekti olla (varsinkin subjektin jäljessä) ennen *küll*-sanaa kuten esimerkin (19) lausumassa *siit töökohalt teda küll ei leia aga* tai esimerkissä (7): *jah ei saa sind hhh küll kudagi aidata ma tõesti*. Intuitiivisesti vastaava suomen esimerkki kuten “tältä työpaikalta häntä **kyllä** ei tavoita”, ei tunnu yhtä luontevalta, mutta voi toki johtua aineiston rajallisuudesta, että vastaavaa esimerkkiä ei ole löytynyt.

Tarkoituksemme on ollut selvittää kieltolausumien sanajärjestystä kontrastiivisesti. Olemme näyttäneet, että yhteinen pragmaattinen alue kieltemme välillä on vähäinen ja erot sen sijaan selvät joskin varsin

hienovaraiset. Jatkossa kannattaisi tutkia, miten meidän nyt esittämämme muotit soveltuisivat yleisemminkin adverbien – ja partikkelien – sisältämien lauseiden kuvaamiseen. Tämän yhden varsin erityislaatuisen adverbini/partikkelin käyttäytymisen pohjalta ei ole mahdollista esittää yleistyksiä kokonaisen adverbini(aali)kategorian käyttäytymisestä lausumissa, partikkelien sanajärjestyksestä puhumattakaan.

Kiitokset

Kirjoittajien kiitokset Helsingin yliopiston huippuyksikölle “Intersubjektiivisuus vuorovaikutuksessa”. Sen Leelo Keevallikille myöntämän avustuksen turvin saatoimme työskennellä Helsingissä pitemmän aikaa yhdessä.

Litterointimerkit

<u>sanoin</u> , ‘kõvasti	painottunut tavu
te-	kesken jäänyt sana
[päällekkäispuhunnan alkukohta
]	päällekkäispuhunnan loppukohta
=	kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa saumatta
(0.5)	tauko puhunnosten välissä, sekunnin kymmenesosa
(.)	mikrotauko
no:	venytetty äänne
kyllä	käsiteltävänä oleva sana tai rivi lihavoitu
<@>	nauruinen ääni
m(h)ie	sana lausuttu nauraen
@voi@	puheessa muunneltu sävy
.hh	kuuluva sisäänhengitys
hhhh	kuuluva uloshengitys
.joo	sana lausuttu sisään hengittäen
.mt	maiskaus
°oo°	ympäristöä vaimeampi puhe, kuiskaus
.	laskeva sävelkulku prosodisen yksikön lopussa
?	sävelkulku nousee selvästi prosodisen yksikön lopussa
,	sävelkulku pysyy tasaisena
-	kesken jäänyt prosodinen kokonaisuus
↑	sävelkulku nousee selvästi edelliseen puheeseen nähden
<kaunis>	hidastettu puhe

- (kas) sana kuultu epävarmasti
 (X); (- -) litteroiija ei ole saanut selvää sanasta / puhejaksosta

Lähteet

- Hakulinen, Auli 1993. The grammar of opening routines. – Suomen Kielitieteellisen Yhdistyksen vuosikirja, 149–170.
- Hakulinen, Auli 2001. On some uses of the discourse particle *kyllä* in Finnish conversations. – Elisabeth Couper-Kuhlen, Margret Selting (Eds.), *Studies in Interactional Linguistics*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins, 171–198.
- Hakulinen, Auli 2012. Näkökulmia suomen kieltolauseen sanajärjestyksen määräytymiseen [‘Factors that influence word order in negative clauses in Finnish’]. – Reili Argus, Annika Hussar ja Tiina Rүүtmaa (Toim.), Pühendusteos emeritiprofessor Mati Hindi 75. sünnipäevaks. Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudi toimetised 14. Tallinn, 20–44.
- Hakulinen, Auli, Fred Karlsson, Maria Vilkuna 1980. Suomen tekstilauseiden piirteitä. Kvantitatiivinen tutkimus. Publications of the Department of General Linguistics 6. Helsinki: University of Helsinki.
- Hakulinen, Auli, Leelo Keevallik Eriksson, Jan Lindström 2003. *Kuule, kule, hördu*, projicerande partiklar i finska, estniska och svenska. – Bengt Nordberg, Leelo Keevallik Eriksson, Kerstin Thelander, Mats Thelander (Toim.), *Grammatik och samtal. Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk vid Uppsala Universitet* 63. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala Universitet, 199–218.
- Hakulinen, Auli, Marja-Leena Sorjonen 2009. Designing utterances for action: Verb repeat responses to assessments. – Markku Haakana, Minna Laakso, Jan Lindström (Eds.), *Talk in Interaction. Comparative Dimensions. Studia Fennica Linguistica* 14. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 124–151.
- Hakulinen, Auli, Marja-Leena Sorjonen 2011a. Ways of agreeing with negative stancetaking. – Tanya Stivers, Lorenza Mondada, Jakob Steensig (Eds.), *The Morality of Knowledge in Conversation*. Cambridge: Cambridge University Press, 235–256.
- Hakulinen, Auli, Marja-Leena Sorjonen 2011b. Formatting an utterance as a responsive action. Panel Constructing social action in conversation, IPrA 2011, Manchester, July 3–8.
- Hennoste, Tiit, Liina Lindström, Andriela Rääbis, Piret Toomet, Riina Vellerind 2000. Eesti suulise kõne korpus ja mõnede allkeelte võrdluse

- katse. – Arvutuslingvistikalt inimesele. Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 1. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 245–283.
- Huumo, Tuomas 1993. Suomen ja viron kontrastiivista sanajärjestysvertailua. – Valma Yli-Vakkuri (Toim.), Tutkimuksia syntaksin ja pragmasyntaksin alalta. *Studia comparativa linguarum orbis maris Baltici I*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 43. Turku: Turun yliopisto, 97–158.
- Huumo, Tuomas 1994. Näkökulmia suomen ja viron sanajärjestyseroihin. – Helena Sulkala, Heli Laanekask (Toim.), Lähivertailuja 8: Suomalais-virolainen kontrastiivinen seminaari Hailuodossa 7.–9.5.1994. Research reports from the Department of Finnish and Saami 40. Oulu: University of Oulu, 21–39.
- Huumo, Tuomas 2002. Syntax or discourse pragmatics: A contrastive analysis on Finnish and Estonian word order. – Luis Iglesias Rábade, Susanna M. Doval Suárez (Eds.), *Studies in Contrastive Linguistics. Proceedings of the 2nd International Contrastive Linguistics Conference, Santiago de Compostela, October, 2001*. Santiago: Universidade de Santiago de Compostela, 495–502.
- Keevallik, Leelo 2009a. Üldküsimumise lihtvastuste funktsioonid [‘The functions of simple answers to Estonian yes-no questions’]. – *Keel ja Kirjandus* 52 (1), 33–53.
- Keevallik, Leelo 2009b. The grammar-interaction interface of negative questions in Estonian. – *SKY Journal of Linguistics* 22, 139–173.
- Keevallik, Leelo 2010. Clauses emerging as epistemic adverbs in Estonian conversation. – *Linguistica Uralica* 46 (2), 81–100. <http://dx.doi.org/10.3176/lu.2010.2.01>
- Keevallik, Leelo (tulossa). Abandoning dead ends: The Estonian junction marker *maitea* ‘I don’t know’. – *Journal of Pragmatics*.
- Keevallik, Leelo, Auli Hakulinen (tulossa). Epistemically reinforced *kyl(lä)/küll*-responses in Estonian and Finnish: Word order and social action. – Tomoko Endo, Marja-Liisa Helasvuo, Elise Kärkkäinen (Eds.), *Journal of Pragmatics: Special issue on Units in Responsive action*.
- Laitinen, Lea 1995. Nollapersoonaa [‘The zero person’]. – *Virittäjä* 99, 337–358.
- Laitinen, Lea 2004. Kieltosana ja Kieletär: yhden kielikiistan kulku ja ideologiat. – Katja Huumo, Lea Laitinen, Outi Paloposki (Toim.), *Yhteistä kieltä tekemässä. Näkökulmia suomen kirjakielen kehitykseen 1800-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–79.

- Laury, Ritva, Marja Etelämäki, Elizabeth Couper-Kuhlen (Eds.) 2014. Approaches to Grammar for Interactional Linguistics. Special Issue. *Pragmatics* 24 (3).
- Lindström, Liina 2000. Narratiiv ja selle sõnajärg ['Narrative and its word order']. – *Keel ja Kirjandus* 3, 190–200.
- Lindström, Liina 2001. Verb-initial clauses in the narrative. – Mati Erelt (Ed.), *Estonian: typological studies V*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 138–168.
- Lindström, Liina 2005. Finiitverbi asend lauses: sõnajärg ja seda mõjutavad tegurid suulises eesti keeles ['The position of the finite verb in a clause: Word order and the factors affecting it in spoken Estonian']. *Dissertationes philologiae estonicae Universitatis Tartuensis* 16. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lindström, Liina 2007. Verb-final clauses in spoken Estonian. – Márta Csepregi, Virpi Masonen (Eds.), *Grammatika és kontextus – új szempontok az uráli nyelvek kutatásában*. Budapest: Eötvös Loránd University, 227–247.
- Sacks, Harvey 1992. *Lectures on Conversation [1964–1972]*. Vol. 1 & 2. Ed. by G. Jefferson. Cambridge: Blackwell Publishers.
- Selting, Margret, Elizabeth Couper-Kuhlen (Eds.) 2001. *Studies in Interactional Linguistics*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins.
- Selting, Margret, Elizabeth Couper-Kuhlen 2010. Argumente für die Entwicklung einer 'Internationalen Linguistik'. – *Gesprächsforschung – Online-Zeitschrift zur verbalen Interaktion* Ausgabe 1.
- Seppänen, Eeva-Leena 1997. Suomen perfektin merkityksestä keskusteluaineiston valossa ['The meaning of the perfect tense in Finnish in the light of conversational data']. – *Virittäjä* 101, 2–26.
- Sorjonen, Marja-Leena 2001. *Responding in Conversation: A study of response particles in Finnish*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins. <http://dx.doi.org/10.1075/pbns.70>
- SSA = Erkki Itkonen ym. 1992. *Suomen sanojen alkuperä*. Etymologinen sanakirja 1. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Tael, Kaja 1988. Sõnajärjemallid eesti keeles (võrrelduna soome keelega). Preprint KKI-56. Tallinn.
- Tainio, Liisa 1998. Preferenssijäsennys. – Liisa Tainio (Toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino, 93–110.
- Uuspõld, Ellen 1983. Sanajärjestyksestä viron ja suomen kielteisessä lauseessa. – Valma Yli-Vakkuri, Hannu Remes (Toim.), *Suomalais-virolainen virheanalyysiseminaari Summassaarella 18.–19.5.1983*. *Folia Fennistica & Linguistica* 10. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, 20–24.

- VISK = Hakulinen, Auli, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Heinonen, Irja Alho 2008. Iso suomen kielioppi ['Grammar of Finnish']. SKST 950. http://www.kotus.fi/julkaisut/kielioppi-_ja_kielenhuoltokirjat/iso_suomen_kielioppi
- Wide, Camilla 2014. The functions of subjectless declarative main clauses in spoken Swedish. – Robert Englebretson, Marja-Liisa Helasvuo (Eds.), *Discourse Participants in Interaction: Cross-linguistic Perspectives on Subject Expression and Ellipsis*. *Journal of Pragmatics* 63 (March), 35–47. <http://dx.doi.org/10.1016/j.pragma.2013.11.012>

Finnish and Estonian *kyl(lä)/küll* and the word order of negative clauses

AULI HAKULINEN, LEELO KEEVALLIK

University of Helsinki, Linköping University

This paper looks comparatively at the Finnish *kyl(lä)* and Estonian *küll*, which function as an epistemic adverb and a particle in both languages, and have a common origin in the noun ‘abundance’. Even though the word is mostly used to formulate positive answers, it also occurs in negative utterances. This is the focus of the current paper, which at the same time touches on the complex area of word order.

Even though both languages feature more or less free pragmatic word order, the patterns for negative utterances which contain both the negation word *ei* and *kyl(lä)/küll* are varied, especially regarding the placement of adverbs and particles. On the basis of conversational data the study establishes four patterns for Finnish ((X +) *ei, en* + X + *kyl(lä)*; *ei* + X + *kyllä*#; *ei* + V + *kyl(lä)* + Y; X + *ei* + *kyl(lä)* + Y, where X denotes one or several noun phrases and Y an adverbial) and three patterns for Estonian (X + *ei* + V (+X) + *küll* + *other*; *ei* + V + *küll*# (+ *other*); X/Y + *küll* + *ei* + V + *other*), where only the last one is frequent. Accordingly, Finnish reveals more flexibility in word order and negation-initial patterns, while in Estonian *ei* regularly follows *küll*, which is impossible in Finnish. The negation word and the finite verb have to occur near each other in Estonian but not in Finnish.

In order to analyze the interactional functions of these patterns, the conversation analytic method is used which makes it possible to reveal participants’ local understanding of each prior action. The study shows that there are two relatively small functional areas where the word order patterns coincide in Finnish and Estonian: in a concessive use ((X+) *ei, en* + V + *kyl(lä)/küll*), and when *kyl(lä)/küll* is used as an utterance-final epistemic marker. The latter pattern, however, is extremely rare in Estonian, and has developed a special implication of ‘as a matter of fact’ in Finnish.

In other functions, the word order is different. In particular, in answers to polar questions the ordering of the negation word and *kyl(lä)* or *küll* is the opposite, with negation preceding *kyl(lä)* in Finnish and following *küll* in Estonian. While in Finnish the word *kyl(lä)* functions as an epistemic reassurance for the recipient, in Estonian the *küll* + *ei* pattern is typically used for building contrast with the prior and setting the initial element into focus. Regardless of the phonological and historical similarity, the syntactic patterns for this adverb/particle are different, which may reflect more overarching differences in word order between the two languages – something that remains to be explored. At least when it comes to *kyl(lä)* and *küll*, Finnish word order is more flexible, while Estonian displays a distinct grammaticalized pattern. Accordingly, the function of the “same” epistemic word emerges in a more content-related manner in Finnish, where it expresses speaker certainty, and as more of a syntactic device in Estonian, where it marks another element in the clause as being contrasted. This illustrates the decisive role of interactional and syntactic context in (the development of) word meaning.

Keywords: contrastive syntax; negation; word order; adverb syntax; interactional linguistics; epistemic particle

Auli Hakulinen

P. O. Box 4 (Vuorikatu 3)
00014 University of Helsinki, Finland
ahakuli@mappi.helsinki.fi

Leelo Keevallik

Linköpings Universitet
Institutionen för Kultur och Kommunikation
581 83 Linköping, Sweden
leelo.keevallik@liu.se